PETRI MOLINÆI

DE COGNITIONE DEI TRACTATVS.

LONDINI,
Apud IOHANNEM BILLIVM,
Typographum Regium.
CIↃ.CI.C.XXXVI

TRINITY COLLEGE
LIBRARY
CAMBRIDGE

C

REVEREN-
diſsimo & Ampliſ-
ſimo Domino, IOHANNI
D. Epiſcopo Lincolni-
enſi, Sereniſsimo Regi
ab Intimis conſilijs, &
Magni Sigilli Ang-
liæ Cuſtodi.

RE cognoſcēti mihi ſchedas meas,

(Vir Amplissime)
incidit in manus hi
tractatus DE DE
COGNITIONE
Opus quidem leui-
dense, nec dignum
tuis oculis, sed in
quo quod deest inge-
nio Authoris, sup-
pletur dignitate ar-
gumēti: cujus cogni-
tio mediocris accu-
ratissimam in alio
argu-

argumento commentationem facilè antecellit. Cui operi quem quærerẽ Patronum non mihi diu ambigendum fuit. Nam cui potius cõsecrarem has laboris mei in Anglia primitias, quã tibi (Reverendiſsime Vir) qui me in has oras appulſum excepiſti

perhumãiter, et dignitatis tuæ immemor, juvisti operâ & amore complexus es? Cujus ingenium par negotijs, nec inflatur honore, nec obruitur pondere. Qui in medio curarum ciuilium æstu, decîdis tamen aliquas horas studijs, invigilans pariter

Reip.

Reip. & Eccleſiæ. Qui felici temperamento ſociauiſti res raro coeuntes, in ſumma fortuna ſummam humanitatem, & in flore ætatis ſenilem prudentiam. Hæc non damus tuis auribus, ſed rei veritati: quæ me impulit ad tibi conſecrandum hanc o-

pellam, teſtem grati animi, meæque erga te obſeruantiæ: quã vt boni conſulas, te etiam atque etiam rogo.

Tuæ Amplitudini

addictiſsimus

Petrus Molinæus.

DE COGNITIONE *DEI.*

INter Dei opera visibilia homo facilè primas obtinet. In homine autem ea pars est longe præstantissima quæ *Anima* appellatur. Anima enim nobis cum Angelis, Corpus cum belluis commune est.

Porrò cum plures sint animæ

nimæ facultates, illa facilè princeps est, quæ Intellectus seu Mens dicitur: quippe quæ prælucet voluntati, et sedens in clavo, tractat habenas cupiditatum; vnde & τὸ ἡγεμονικὸν a Græcis appellatur.

Hujus Intellectus præcipuum ornamentum atque perfectio, est cognitio veritatis, quæ sic affecta est ad mentem vt lux ad oculum.

At non cujuslibet veritatis cognitio intellectum perindè perficit, sed cognitio tantùm rerum summarum & perfectissimarum. Inter quas cùm Deus immensum quantum excellat,

lat, planè conficitur, veram Dei cognitionem esse mentis ornamẽtum longè præcipuum. Enimvero cùm cognitio veritatis se habeat ad intellectum vt lux ad oculum, planum est verâ Dei cognitione intellectum maximè perfici: quandoquidem Deus est fons lucis, Pater luminum, & lux ipsissima, ad quem ipse Solis splendor est tenebris propior.

At non quælibet Dei cognitio pariter mentem perficit & illustrat, sed ea demum quæ ab ipso Deo reuelata, eius verbo continetur. Nam vt Solem non videmus eodem modo quo

res

res cæteras, quippe cum cætera videantur per lucem Solis, at Sol videatur per ſuam ipſius lucem: ſic Deus non poteſt cognoſci, niſi propria ſua luce, & niſi ſuam ipſius cognitionem animis noſtris infuderit.

Sed antequam ad eam Dei cognitionem accingimur, quæ habetur ex Dei verbo; operæpretium eſt exponere quouſque ratio humana non adjuta Dei verbo pertingat. Eſt enim hæc non illiberalis meditatio: et ex ea multa rectæ rationis lux emicat, multa diuinæ ſapientiæ cognitio efflorescit. Antequam igitur ingredimur adyta huius templi,

empli, vtile erit tantisper consistere in atrio, cujus est non mediocris splendor, & cui Deus impressit non obscura suæ potentiæ & sapientiæ vestigia. Sic enim præstructim & per gradus veniemus ad Ecclesiæ doctrinam, ut appareat quantoperè Ecclesia distet à Lycæo : quantùm Christi schola antecellat scholas Philosophorum : quantùm vincat humanam rationem diuina reuelatio.

Insitum esse omni hominisensũ aliquem diuinitatis constat experimento, & omnium Gẽtium testimonio. Inter quas nulla est tam fera aut tam barbara

apud

apud quam non sit recepta quædam religionis forma, eaque gravissimis pœnis sancita. Hæc enim est non scripta sed nata lex, ad quā non docti sed facti, non præceptis instituti, sed à natura imbuti sumus. Inde in sceleratissimis quibusq; conscientiæ aculei, quæ fontes ad Dei tribunal invitos pertrahit, & efficit ut pessimus quisque Deum judicem maximè perhorrescat: De Caligula Suetonius refert, eum auditum sic comminantem Iovi.

Εἰς γάρ Δαναῶν πρέσω σε

Idem vsurpabat illud Menelai pugnantis cum Paride.

Ζεῦ

Ζεῦ πάτερ ὅτις νεῖο θεῶν ὀλοώτερος ἄλλος. Illiad γ

Idem tamen quotiescunque tonaret, quærebat latebras, & pauore consternabatur, Deum vltorem exhorrescens. Nam vt quisque est perditissimis moribus, ita maximè ad foliorum tremorem, aut si *virides rubũ dimovêre lacertæ, & corde & genibus tremit.* Inde est quòd videmus homines profanos, qui, rebus prosperè fluentibus, omnem de Deo cogitationem excusserant, in subitis periculis exclamare illud DEVS MI: & confugere ad eius opem quem improbè contempserant.

Et

Et hæc vox impræmeditata ipsis excidit, victrice natura.

Quin & ipsa Idolatria quò fœdior est, & inanibus figmentis addictior tantò euidentiùs arguit, insitum esse hominibus a natura sensum diuinitatis. Oportet enim altè sedeat hic sensus, & penitùs sit impressus, cùm homo animal gloriæ, maluerit se abjicere infra bestias & colere lapides ac ligna, & ex insita superbia ad infima quæq; se submittere, quàm nullum plane Deum agnoscere. Nec qui finxerunt hæc Deorum portenta, vsi fuissent hominibus obsequentibus, nisi inve-

inveniſſent animos iam imbutos illâ de Deo perſuaſione, ex quo ſemine emergit illa ad religionem propenſio.

Veruntamen ad Dei cognitionem aliam viam inſiſtit vulgus, aliam Philoſophi. Et vulgus quidem circunferens oculos per totum orbem, miratur ſtatas anni tempeſtates, Solis pulchritudinem atque potentiam, æſtus maris reciprocos, terræque molem aere ſuſpenſam, nutibus ſuis conglobatam, paribuſq; examinatam ponderibus.

Defectus Solis varios Lunaque labores: Georg. 2.

Vnde tremor terris quâ vi

vi maria alta tumescant.

Obicibus ruptis, rursumque in seipsa residant.

Quid tantum Oceano properent se tingere Soles.

Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Miratur perpetuos fluminum lapsus, plantarum incrementa atque virtutes, animalium diuersas formas, & ὁρμὰς ac instinctus spontaneos; denique tantam huius machinæ perfectionem, vt singulæ partes officiant contemplationi totius: non secùs ac cùm in sylua non cædua singularum arborum proceritas eminere posset, nisi inter pares conspiceretur.

Ita-

Itaque vix quisquam est nisi planè vecors, qui, his aspectis, non agnoscat authorẽ, et non æstimet apud se quantus sit opifex ex opificij præstantia.

Enimvero vt si quis Bibliothecam libraria supellectile instructissimam contempletur, in quâ structi foruli, libri in ordinem digesti, omnia tersa & munda, & aptè disposita: non est credibile quenquam posse esse tam excordem, vt censeat hæc casu ita esse facta, & non potiùs hæc tribuat humanæ industriæ. Nam confusio fit a casu, ordo ab industria. At nubla est bibliotheca tam aptè digesta

digesta, nec tam ornata aut locuples, vt possit vllatenùs cum hujus machinæ structura & perfectione comparari. Habeat aliquis in vestis lacinia multitudinem promiscuam characterum typographicorũ, quã commoto sinu iactet & effundat: an vnquam ita aptè cadét characteres, aut tanta erit in casu industria, vt oratio aliqua compta, aut versus elegantes inde cõficiantur? At nulla est oratio ita expolita, nullum carmen tanta arte structum, vt possit cum mundi artificio & pulchritudine, vllâ ex parte conferri.

Hæc prima est ratio qua Deus

eus homines etiam barbaros aliquo sensu diuinitatis afficit. His mutis magistris vel tardissima ingenia ad sui cognitionem imbuit. *Cœli enarrant gloriam Dei et firmamentū notificat opus manuum eius.* Psal. 19. *Namin visibilia Dei, potentia eius atque diuinitas ex rebus conditis intelliguntur.* Rom. 1.

His adde naturales σωμμίκτους & semina æquitatis & honestatis, & aculeos conscientiæ, qui pessimos quosque tacitis morsibus lancinant. Est enim hæc non obscura confessio, qua homines profitentur se judicem agnoscere cui dandæ sunt εὐθύναι & qui in facta & mores

mores hominum inquirit.

Nec parùm faciunt Dæmones & malefici spiritus, ad altè infigendam animis persuasionē de Deo. Cùm enim quotidianis experimentis notum sit, quanta sit & quàm noxia Dæmonum potentia, quippe qui cient tempestates, morbos immittunt, homines vertunt in Lycanthropos, segetes & arbusta transferunt, (quod in agro Mauricino accidisse testis est Plinius:) spectris homines terricant, & perplexis Oraculis consulentes ludificantur, & erroribus implicant; periret humanum genus, obnoxium injuriis tot inuisibilium in-

inimicorum, immo & ipsa mundi cõpages luxaretur, nisi hi dæmones penderent ab alicujus supremæ potentiæ nutu, quæ rabiem eorũ frænat, & cancellis includit suæ providentiæ.

Ista quidem sunt vulgaria documenta, & quæ se quasi invitis ingerunt. At Philosophi ad Dei cognitionem aliâ viâ grassati sunt. Texunt enim vincula demonstrationum, quibus ingenia sic constringunt, vt ab eis quod volunt extorqueant.

Aristoteles scripsit octo libros Physicæ ἀκροάσεως, quorum sex postremi toti circa motum ejusq; affectiones versantur. Vltimus autem

 desinit

desinit in primo motore, qui idem sit immobilis. Cùm enim omne quod movetur, ab aliquo moveatur, & hoc ab alio, & sic porrò: in hac catena mouentium non potest iri in infinitum, sed necessariò standum est in aliquo primo mouente, qui cùm omnia moueat, ipse sit immobilis. Non secus ac in corpore humano, artus mouentur à musculis, musculi à nervis, nervi à spiritibus animalibus, spiritus animales à vitalibus, vitales ab anima, quæ non movetur nisi per accidens, aut per aliud, id est, alieno motu: non secùs ac sapientia ambulat, aut vt guber-

gubernator sedens ad clavum, sic quiescit vt tamen motu navis moveatur. Quòd si quid sit quod moveat se ipsum, oportet sit compositũ, & vna pars moveatur ab altera. At primũ ens oportet sit simpliciſſimum, nec partibus constet.

In ordine verò causarum efficientium non posse procedi in infinitum facile demonstratur. Nam si nulla esset causa prima & summa, nulla esset secunda, nec tertia, & sic porrò. Et sic nulla prorsus esset causa: & nunquã posset deveniri ad vltimum effectum, quia antequã eò perveniretur, infinitæ causæ essent percurren-

dæ. At infinitum eſt quod pertranſiri non poteſt, & cujus vt non datur primum ita nec vltimum.

Nec parùm faciunt ad agnitionem Dei, divinæq perfectionis, gradus diverſi bonitatis & ſapientiæ, per quos Angeli ſunt meliores & ſapientiores hominibus, & ipſi homines inter ſe differunt. Hoc enim axioma ſtat inconcuſſum, qualitates (puta albedinem aut calorem) eſſe perfectiores aut imperfectiores prout à ſummâ perfectione magis aut minùs abſcedũt, & plùs aut minùs diſtant à ſummo albedinis aut caloris gradu. Eſt ergo inter creaturas illa

lla melior quæ magis ad ſummam bonitatem accedit. Illa autem ſumma bonitas, quid eſt niſi Deus, qui eſt ipſiſſima bonitas? Nam vt in ordine cauſarum efficientium, ita & in gradibus virtutis & perfectionis, non datur progreſſus in infinitum; ſed oportet ſit aliqua prima & ſumma perfectio.

His adde quod apud omnes eſt in confeſſo, impoſſibile eſſe vt aliquid faciat ſe ipſum: Nam ſi quid ſe ipſum feciſſet, planè ſtatuendum eſſet illud fuiſſe antequã eſſet: quandoquidem agere præſupponit eſſe. Cùm ergo cœlum non potuerit ſe ipſum condere, o-

portet conditum sit ab aliquo, qui quidem non potest esse nisi summè potens & infinitæ sapientiæ, quippe qui ad tantum opus, non habuit exemplar quod imitaretur, nec ei præstò fuit materia, nec ministri. Nam si hæc adfuissent, perindè quæreretur quis creavisset hanc materiam, quis hos ministros, quis eis hanc vim indidisset, qua Deo opitularentur, vt planè deveniendum sit ad aliquem vnum qui nullius ope egeat, & à quo sint omnia. Qui cùm ex nihilo crearit omnia, non potest non esse infinitæ potentiæ, cùm à nihilo ad aliquid sit infinita distantia.

Est

ſt enim ridiculus ſtupor, & profana vecordia Velleij Epicurei, qui apud Ciceronem, lib. 1. de Natura Deorum, creationem naſo ſuſpendens rogat quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, qui miniſtri tanti muneris fuerint.

Ipſa numerorum ratio mundi aliquod eſſe principium, ac proinde à Deo creatum eſſe, neceſſariò evincit. Omnis enim numerus incipit ab vnitate. Cùm ergo numerentur dies, oportet aliqua fuerit prima dies, ac proinde aliqua prima cœli converſio. Non enim datur numerus infinitus actu, nec poſſunt eſſe

dies numero infiniti. Nam si numerus aliquis esset infinitus, denarius numerus infinitiès inesset isti numero infinito. Vnde fieret vt quinque non pluriès inessent quàm decem, & duplũ non majus esset dimidio. Immo verò isti numero infinito totidem inessent vnitates quot decem. Quæ sanè sunt ἀδύνατα & implicantia contradictionem.

Ipsa hominum hujus ævi vita brevior, & tacita decrementa staturæ, præ veterum vivacitate & proceritate, non obscurè testatur fuisse aliquem primum hominem, & primam aliquam perfectionem à qua per gradus

gradus deſcenditur. Non poſſunt enim infinita eſſe rerum decrementa. Alioqui replicando in infinitum ſecula præterita, ad ſtaturam cœlo ipſo majorem tandem perveniretur.

Hæc omnia eò pertinent vt argumentis ſuppeditatis ab humanæ rationis luce, quantumvis nebuloſa & ſubluſtri, doceamus, quemadmodum, omnis lux toto orbe ſparſa, ab vna origine profluit, nempe à Sole; & omnis numerus procedit ab vnitate; & in corpore humano omnes arteriæ, vitaliſq; tota facultas ab vno corde procedunt: Ita omne ens, ab vno ſummo ente

fluere & dependere, ac sus-
tentari: Qui si vim suam,
& influxum tantisper inhi-
beret, & subduceret, illicò
omnia in antiquum illud
Nihil abirent & dilaberen-
tur. Nõ secùs ac amoto So-
le, quicquid vbiq; est lucis,
verteretur in tenebras.

Iam si quis roget quid
Deum impulerit ad manum
admovendã operi, in prõp-
tu est responsio. Deus enim
omnia fecit ob seipsum,
nec vlla alia consideratione
motus est quàm amore sui.
Enimvero Deus non tãtùm
est causa efficiens rerũ om-
nium, sed etiam finalis, teste
Apostolo ad Hebr. cap. 2.
vbi ait Deum esse propter
quem

quẽ & per quẽ sunt omnia. Omnia sunt propter Deum quatenùs est finis, & quatenùs optimus. Omnia sũt per Deũ quà causa efficiens, & quà Maximus. Meritò ergo Optimus Maximus. Sed priùs *Optimus* quam *Maximus*. Quia Optimus est, quatenùs est finis: at finis semper est prior intentione: & ipsa causa efficiens mouetur à fine. Cùm ergo omne agens rationale aut intelligens, sibi proponat aliquẽ finem qui bonus sit, non potuit primum & summum agens agere nisi ob vltimum & optimum finem. Cumq; nihil sit Deo melius, immo cùm omne bonũ sit à Deo, non

non potuit Deus agere ob alium finem quam ob seipsum. Cumq; nihil sit quod potius debeat pingi & imagine exprimi, quàm quod pulcherrimũ est, Deus qui est primum pulchrum, & prima lux, voluit suam ipse imaginem ducere, & vt in Minerva Phidiæ, ipse artifex similitudinem sui indelebilem operi suo impressit.

Verùm enimvero cùm rerum creatarũ pars sint *Corpora*, pars *spiritus* & substantiæ immateriales; inter spiritus quidẽ Angeli eminẽt, quibus proximæ sunt animæ humanæ. Inter corpora autem primũ cœlum facilè primas obtinet. Quapropter

cùm

cùm Deus impreſſerit omnibus creaturis, ſuæ potẽtiæ & ſapientiæ veſtigia: Spiritibus non modò ſui veſtigium impreſſit, ſed & imaginem. Eamq; non qualis à pictoribus ducitur penicillo, exprimens tantùm colores & figuram: ſed qualis conſpicitur in ſpeculo, quæ motus & actiones imitatur. Deus enim ſpiritibus affudit lucem intellectualem, & cognitionem veri; quæ eſt quædam quaſi ſcintilla divinæ lucis. Voluntatem verò eorum, cujus eſt ciere motus & producere actiones, ornavit juſtitiâ & ſanctitate. His addidit immortalitatem, & libertatem voluntatis,

luntatis, quæ ſunt divinæ imaginis lineamenta quædam, & Dei imitamenta. Quæ imago cùm ſit longè præcipuum ornamentum creaturæ intelligentis; ita viciſſim nihil tam fœdum quàm deformatio hujus imaginis. Quod fit quando anima, eruto mentis oculo per ignorantiam, & lineamentis hujus imaginis vitio depravatis, pœnâ ſua vertitur in monſtrum: & Deo exoſa, ipſâ ſuâ miſeriâ, Dei miſerationem amiſit. Enimvero quemadmodum imago regis nummo inſculpta, multâ ad terram attritione & confricatione obliteratur; ità in animabus de-

deformatur Imago Dei, quando rebus terrenis addicta, & quasi in cœnum provoluta à divinis cogitationibus, & Dei amore avertitur.

Sed & primo corpori, id est cœlo, Deus impressit aliquam sui similitudinem, & quandam, penè dixerim, imaginem. Nam cœlum Deus in rotunditatem tornavit, imitamentum divinæ infinitatis: quia hæc figura nec principium habet nec finem. Sed & in eodem primo corpore insculpsit quietis suæ, æternæq; immobilitatis, perpetuò tamen agentis, non obscura vestigia. Nam cœlum etsi per

partes

partes jugiter movetur, dum pars altera alteri ſuccedit, tota tamen ejus moles quieſcit, nec loco movetur. Potentiæ verò ſuæ imitationem poſuit in cœlo; ſuſpendens hæc inferiora à ſuperioribus, & ſic digerens hoc opus, vt à cœleſtibus elementaria gubernarentur, & ſuperiora in inferiora potenter influerent. Ac profectò veriſſima eſt Ariſtotelis ſententia lib. 2. de Generatione, cap. 10. perpetuum durationem rerum deberi ſimplici & quotidianæ Soli converſioni ab Oriente in Occidentem: at generationem & corruptionem rerum naſci ab obliquo

ἐχ ἡ πρώτη φορὰ αἰτία ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, ἀλλ' ἡ κατὰ λόξον κύκλον.

obliquo Solis & Planetarum cursu per Zodiacum, dum accessu suo & recessu ad nos mutant aspectum, & cum eorum situ affectiones & qualitates rerum variantur.

Hanc sedem Deo non modò scriptura tribuit, sed & omnium gentium constans sententia. Nam etsi essentia Dei complet omnia, nec vllis terminis circumscribitur, insitum tamen est homini divina meditanti, mentem quantùm potest à rebus terrenis summovere, & ad cœlum attollere. Quocirca Deum oramus summisso quidem poplite sed elevatis ad cœlum oculis,

oculis, quorum alterum designat demissionem, alterũ testatur spem. Illud facit ad dejiciendam superbiam, hoc verò ad attollendam cogitationem. Nec immeritò humana ratio Dei solium locavit in cœlo. Nam quæ Deo, qui omnia movet, potest esse habitatio convenientior quàm corpus illud per quod omnia movet? Quænam Patri luminum sedes aptior, quàm regio per se lucida, & insitâ luce semper perspicua? Quid convenientius naturæ Dei qui est Deus Pacis, & qui nulli mutationi est obnoxius, quã ibi habere solium vbi pax æterna, & immota

nota quies, & nulla mutatio? Inde est quod (vt obervat Iustinus Paræneſi ad Græcos) apud Homerum Iupiter Ἄτην crinibus arreptam de cœlo præcipitat, & ingreſſu cœli ei in æternum interdicit. Illa verò delapſa est in hanc inferiorem regionem, quæ quatitur ventis, & tempeſtatibus, & terræ motibus: vbi bella, & ſeditiones, & adverſus Deum ipſum diſcordia.

His ſe quaſi gradibus mens humana evehit ad Dei cognitionem: hoc ſe quaſi περυσμῷ conatur attollere. Hæc ſunt illa Dei poſteriora quæ homini videre fas eſt. Nimirum opera Dei Exod. 33.

per

per quæ à posteriori, & per effecta cognoscitur. An potiùs per id Scriptura innuit Deum venientem non sentiri, sed postquam transivit & percussit, demum agnosci? Nescimus enim quid Deus facturus sit, sed postquam operatus est, seu punivit, seu liberavit, ejus vis agnoscitur.

Neque verò hæc eò pertinent vt probem esse Deum, quem ipsi dæmones confitentur; Quem qui negat dignior est torrore qui cruciet, quàm Philosopho qui doceat. Sed hæc affero vt doceam, quibus adminiculis humana ratio subnixa, illum divinitatis sensum pri-

primitùs insitum adjuverit, & ad Dei qualemcunque cognitionem pervenerit. Tum vt id quod Paulus ait Actorum ca. 14. *Deum nunquam se reliquisse absq; testimonio*, non solum de externis testimonijs intelligatur, qualia sunt pluviæ et fertiles anni, sed etiam ad externa creaturarum, & ad interna conscientiæ testimonia extendatur.

Sed neque per hæc puto effici, hanc enuntiationem, DEVS EST, esse de earum genere quæ sunt notæ naturâ. Aristoteles 2. Posteriorum, t. 6. ait eas Enuntitiones esse notas naturâ quæ intellectis terminis

necessariò creduntur. Vt si quis scit quid sit *totum*, & quid sit *pars*, non potest non scire & credere totum esse majus partibus. Nec quisquam vnquam à se impetrabit vt aliter credat. At hæc oratio, DEVS EST, non est ejusmodi. Nam post intellectas voces, inventi sunt qui negarent esse Deum.

Quanquam eos semper fuisse perpaucos existimo. Plurimos quidem qui Deum agnoscendo, negarent Dei providētiam quælibet ætas tulit, quia hæc opinio subpalpatur vitijs & aptissima est ad laxādam fibulam intēperantiæ. At qui Deum pror-

prorsus negaverint vix singulos invenias in singulis seculis. Nam Diagorā Melium Atheismi insimulatum cōstat; non quòd Deum negaret, sed quòd Atheniensium ficta numina, inanesq; superstitiones cōtemneret. Hic nempe est qui Herculē ligneum cruribus arreptum in ignē conjecit, dicens, hic erit tibi decimus tertius labor. Idemq; sentiendum esse de Theodoro Cyrenaico, Evemero, Hippone, Nicanore, qui habiti sunt Athei, docet Clemens Alexandrinus in Protreptico.

Hactenus ergo humana mens, non infeliciter ratiocinata est, & duce naturâ, & ad-

adjutrice Philosophia eò pervenit vt assereret esse Deum.

At cum deventum est ad Dei naturam explicandam, & ratio humana conata est satisfacere quæstioni qua quæritur quid sit Deus, ibi densissima ignorantiæ caligo sese animo offudit, & lux ipsa Dei ἀνέσπερος homini versa in tenebras, oculos intellectus scotomate percussit. Quidam vt Plato, Cicero, & Virgilius censuerunt Deum esse animam mundi, quæ sic regat & moveat mundum vt anima hoc corpus. Alij dixerunt Deum esse quicquid est. Notum est illud Euripidis.

Æneid. 6

Ὁ ζεὺς

Ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα
Καὶ γῆν πέριξ ἔχοντα ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις
Τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν.

Fuit qui diceret Deum esse circulum, cujus centrum sit vbiq; circumferentia nullibi. Vulgatum est quomodo Simonides Hieronem rogantem quid esset Deus longâ comperendinatione frustratus sit, petens vnum diem moræ ad respondendum, deinde biduum, pòst etiam triduum, & sic porrò, semper professus sibi nondum liquere, & difficultatem augeri indies, & sub manum crescere.

Iudæi vt docerent essentiam Dei esse inexplicabilem, ipsum nomen Dei vo-

luerunt esse ἀνεκφώνητον, seu ineffabile, & quod humano eloquio vsurpari nec possit nec debeat. Quod videtur innuere Angelus, qui & vocatur Deus, qui cum Iacobo luctatus est. Nam petenti Iacobo vt nomen suum ederet, noluit obsequi, sed dixit, *Cur meum nomen rogas?* Sic & Angelus, qui perinde Deus appellatur, Iudic. 13. Manoam Samsonis patrem sciscitantem quodnã esset eius nomen, hac oratione repressit. *Cur sciscitaris nomen meum? est enim admirabile.* Hodiè in Hebræis codicibus Dei nomen scriptum est IEHOVAH. Quod nomen videtur

tur datâ operâ ita scriptum a Rabbinis, vt nomen Dei, quod fronti cidaris summi Pontificis inscriptum erat, abscondaretur. Nam Iosephus qui fuit Pharisæus & Sacerdos, libro sexto Belli Iudaici testatur nomen præfixum tiaræ Pontificis habuisse τέτταρα φωνήεντα quatuor vocales, & meris quatuor vocalibus constitisse, vt planè videatur hoc nomen fuisse, non Iehouah sed IOVA, pronunciando I & V vocali sono. Quod & vox Iouis ab Ethnicis vsurpata indicat. Nec multùm ab hoc abscedit Diodorus Siculus, qui libro primo Bibliothecæ Historicæ,

Deum Mosis ait ΙΑΩ appellatum. At Clemens Alexandrinus Stromatũ lib. 5. nomen illud τετράγραμμον, quod circumscriptum erat tiaræ Sacerdotali dicit fuisse ΙΑΟΥ, quæ quidem vox jisdem vocalibus, constat cum voce ΙΟΥΑ, sed aliter depositis. Sed vt vt sit, aberrant toto cœlo qui putant hac voce aut quacunq; aliâ Dei essentiam exprimi. Nulla enim vox dari potest quæ Dei, immo ne hominis quidem aut lapidis essentiam exprimat: Cum nomina nulla sint essentialia; nec vlla sit lingua naturalis, sed nomina fuerint rebus indita κατὰ συνθήκην

P. 240.

&

& ex instituto. Sola nomina ficta per ὀνοματοποιίαν vt crocitare, boare, essentiam exprimunt rerum quas significant.

Sed Dei essentia vt sermone exprimi non potest, ita nec mente concipi. Cujus rei causæ sunt plurimæ. Nam nec infinitum capi potest à finito: & lux Dei inaccessa mentis aciem præstringit, fatente Aristotele secundo Metaphysicorum, intellectum nostrum se habere ad prima entia, vt oculi noctuarum se habent ad lumen Solis. Idem ait nihil esse in intellectu quod non priùs fuerit in sensu: at Deus non vsurpa-

tur ſenſu. His adde quòd intellectus in hoc corpore non intelligit niſi ope phantaſiæ, & inter intelligendū ſe ad phantaſmata ſubindè convertit; quæ quidem ſic intellectum adjuvent, vt ſimul obturbent: dum Deum imaginantur veſtitum conditionibus materiæ, nempe quantitate, & partiū extenſione, & varijs accidentibus. Tum notum eſt pueris, res definiri per genus & differentiam, aut ſi differentia non præſtò ſit, deſcribi per propria accidentia. At Dei nullum eſt genus, nulla ſpecifica differentia, nullum accidens, cùm totus ſit ſubſtantia.

Ad

Ad hæc incommoda & obſtacula accedit humana non modò tarditas & infirmitas, ſed & pravitas & negligentia. Nam ab hoc ſtudio plurimi reuocantur tarditate ingenij hebeſcentis ad contemplationem ſublimium. Quidam negotijs civilibus & curâ rei familiaris, quæ ſurſùm nitentem animum ad terrena revocat, & vt ita loquar, alas intervellit meditationi. Plurimi verò addicti ventri, voluptatum mancipia, rerum divinarum ſtudium vt rem ad ſe nihil pertinentem, immò vt rem importunam, & μετεώρων λεπτολογίαν aſpernantur.

Eorum verò qui ad Dei cognitionem animum ſuum applicant, perpauci tenent rectum curſum, ſed aut ſtatim abſiſtunt incœpto, aut vertigine correpti, & corruentes in limine, & ad inania deflectentes ipſi ſe erroribus implicant. Inde illa Deorum monſtra, & vmbratiles larvæ, quæ coluntur ab Ethnicis. Idq; vel quia Magiſtrum nacti ad eam rem non idoneum, conſuetudinem patriæ ſequuntur, quæ iubet colere Deos ἐφεστίους & ἐγχωρίους, putantes meliùs ſibi conſultum iri, ſi ſibi vnuſquiſq; privatum aliquod & peculiare Numen aſciſcat. Hinc

Familiares & patrios.

emerſit

emersit infinita illa Deorũ lerna quæ jam ad triginta millia Hesiodi tempore excreverat. Tunc insitum est homini, quæ est ejus stoliditas, Deum ex homine metiri, eumq; vestire non modò humanâ figurâ sed & affectibus. Non putant homines se Deum ritè colere, nisi eum faciant homini similem aut bestiæ, vt habeant obiectum aliquod præsens in quod oculos & religionem intendant. Hæc erat Israelitarum ad Aaronem oratio. Exod. 32. *Fac nobis Deos qui ante nos incedant.* Nempe cùm Deus fecerit hominẽ ad Dei imaginem, homines vicissim,

τρὶς γὰρ μύριοι εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πολυβοτείρῃ Δαίμονες ἀθανάτοι φύλακες μερόπων ἀνθρώπων

quasi ad hostimentum, volunt facere Deum ad imaginem hominis. Apud quē Deum à se fictum, postquàm cæremonijs quibusdam defuncti sunt, non modò videntur sibi probè tuti adversus peccata commissa, sed & putant sibi in posterum partam esse peccandi licentiam.

His de causis non defuerunt qui desperationem vertentes in judicium, censuerunt Deum non posse cognosci, & in investigandâ ejus naturâ, frustra operam collocari. Quorum quidem modestiæ æquum esset ignoscere, nisi plus haberet ignauiæ, & nisi ex im-

imminutione cognitionis Dei, amor ejus minueretur: Et nisi eodem contemptu, quo negligitur cognitio naturæ divinæ, cognitio quoque divinæ voluntatis contemneretur.

Melius Plato, cujus Cicero premit vestigia, de Deo multa dixit vera & spendida, dum eum ait esse rerum omnium authorem, & moderatorem, optimũ, maximum, qui omnia pervideat, atq; sustentet, sapientisque vitam nihil aliud esse quàm reditum ad Deum: ad Deũ verò iri studio pietatis atque justitiæ. Hæc & plura ejusmodi habes in Platonis Politico, Philebo,

bo, Theæteto & Timæo, vbi multa habes hausta ex veteri Theologiâ, quam Plato didicerat in Syriâ & Ægypto.

Physicorum lib. 8. cap. Metaphys. lib. 12. Aristoteles ingenio acrior addit Deum esse primum motorem, primum ens, & vim motricem, quæ tamen sit immobilis: ad quem vt ad finem intelligentiæ cœlestes perpetuò mouentur. Hanc esse causam perpetui motus cœlorum, qui ciet cæteros motus, & in inferiora influit.

Nam etsi pervidere arcana Dei, & nosse ejus essentiam nulli creaturæ datum est, immo nec Angelis, quia finitæ facultatis ad infinitum

tum objectum nulla est proportio: non sunt tamen ea negligenda quæ de Deo à creaturis vltrò ingeruntur: vel quæ vis humani ingenij meditando est consecuta. Nec suffocandæ sunt scintillæ naturales cognitionis Dei, sed admotis fomitibus, suscitandæ sunt & ventilandæ, vt ex ijs amor Dei accendatur. Non enim amamus ignota, sed ex cognitione boni, amor & fruendi cupiditas inardescit.

Quòd si Dei non datur Genus Synonymum, nec differentia specifica, datur tamen Genus illud quod Analogum dicitur, datur diffe-

differentia, non quidé ſpecifica, ſed quæ vocatur Negatiua, veluti cùm beſtiam dicimus eſſe animal irrationale: quæ ſub modo qualitatum propriarum ab intellectu comprehenſa, ad aliquam Dei notitiam animos perducunt.

Ego quidem arbitror, commodiſſimè & quantùm fert captus hominis, exprimi quid Deus ſit. Nempe *Deum eſſe primum & ſummum ens & perfectiſſimum, à quo fluit & dependet omnis entitas atq; perfectio.* Nam cætera quæ ei tribuuntur, æternitas, ſimplicitas, ſapientia, & alia id genus, ſub hac voce ſummæ Perfectionis

fectionis continentur.

Dico autem à Deo non tantùm esse omne ens, sed etiam omnem entitatem ab eo indesinenter dependere. Quia Deus dat *esse* & *viuere* creaturis, eodem modo quo Sol dat suos radios: qui sic ab eo emittuntur vt semper ab eo dependeant: quî si faciem suam tantisper absconderet, illicò cessaret lux, & radij evanescerent. Quod Psaltes innuit, Psal. 104. *Si abscondis faciem tuam, turbantur, si spiritum revocas, expirant, & in pulverem resolvuntur.*

Porrò perfectionem illam divinam etsi mente concipere non possumus,

nec

nec oratione consequi; possumus tamen eam aliquatenùs adumbrare.

Perfectum multifariam vsurpatur. Vulgò perfectum dicitur opus quod est absolutum & consummatum, vt domus cujus non amplius pendet opus, aut liber qui ad vmbilicum perductus est. Deus non dicitur *Perfectus* hoc modo. Talis enim perfectio procedit ad perfectionem ab imperfectione, quæ nulla vnquam in Deo fuit.

Perfectum quoq; dicitur vnumquodq; cui nihil deest eorum per quæ possit finem assequi, ad quem res illa ordinata est. Hoc sensu omnia

Dei

Dei opera in ſua ſpecie ſunt perfecta. Et ne Momus quidem in illis inveniat aliquid quod carpat aut deſideret. Neque hoc modo Deus perfectus dicitur, quia non eſt ad certum finem ordinatus, cum ipſe ſit ſummus finis.

Sed Perfectum Deum ſic dicimus, vt nulla abſolutè ei deſit perfectio. Vnumquodq; enim eatenùs eſt imperfectum, quatenùs eſt in potentiâ paſſiuâ ad aliquem actum. At Deus eſt purus actus, nec in eo vlla eſt paſſiua potentia.

Quapropter oportet vt quicquid eſt perfectionis & virtutis in creaturis, non modò

modò fluat ab illâ primâ perfectione quæ est in Deo, sed etiam ab eâ includatur. Nam vt anima rationalis comprehendit virtutes animæ sensitivæ & vegetativæ. Et omnis potestas Magistratuum inferiorum includitur potestate summi Principis. Et ratiocinatio humana includitur intellectu Angelico: Ita omnis perfectio creaturarum includitur perfectione creatoris.

Excipio tamen eas perfectiones creaturarum, quæ sunt vel remedia malorum, vel levamenta & subsidia imperfectionum. Ejusmodi enim perfectiones Deo tribuere

buere non laus est sed cõtumelia. Exempli gratiâ, vis motrix qua animal sese movet motu locali est perfectio quædam animalis quæ non est in Deo, quia hæc perfectio est levamentum imperfectionis. Nimirũ quia animal non potest eodem tempore simul esse in pluribus locis, data est ei facultas motrix quæ huic imperfectioni aliquatenùs medeatur: vt animal saltem in pluribus locis sit successivè, & diversis temporibus. Hæc perfectio non est quærenda in Deo, quia cùm sit vbique, non habet quò se moveat.

Sic ratiocinari & texere

Syl-

Syllogismos est perfectio quædam humanæ menti à Deo indita, veritatis indagatrix: & ex notioribus gradũ sibi struens ad ignotiora. Hæc perfectio, cùm sit subsidium ignorantiæ, & supplementum imperfectionis, frustra in Deo quæreretur, qui non ratiocinatur, nec veritatem indagat, nec ex vno alterum colligit, quia omnia ei pariter nota sunt, & omnia vnâ simplici intellectione cognoscit. Immo verò vt res cognoscat: non opus est vt in eas oculum intellectus sui convertat: sed ipse se aspicit, & in mente suâ videt Architypum æternum

ternum rerum omnium, & in voluntate suâ causam efficientem omnium eventuum. Atq; vt si quis totum corpus haberet oculis obsitum, aut esset totus pupilla, non opus haberet conversione corporis aut oculorũ, nec ad circunstantia circunferret aspectum, quia vno eodemque temporis puncto, quoquoversum aspiceret, & omnia circunstantia ei pariter obversarentur. Ita cùm Deo nihil sit magis præsens altero, non opus est mentis aciem volvat, aut res lustret ordine successivo. Nec ad novã cognitionem assequendam affert novam intentionem animi,

animi, quia ipsi nihil novum est.

Sic præteritorum memoria, & futurorum prospicientia, virtutes sunt & perfectiones hominis, qui natus est in tempore; & cujus actiones, & duratio mensurantur à tempore. Quas virtutes Deus ei indidit vt hausta documenta custodiat, & evitet noxia. Hæ perfectiones cùm sint remedia imperfectionum, & subsidia infirmitatis, non possunt Deo nisi ἀκύρως tribui, & quæ ἀνθρωποπαθῶς in hoc argumento de Deo dicuntur, θεοπρεπῶς intelligenda sunt. Nam in Deum non cadit memoria præteritorū, nec pro-

prospicientia futurorum, quia omnia sunt ei præsentia. Conditor temporis est ante tempus, & supra tempus, nec ejus duratio mensuratur à tempore. Nam vt infinitas Dei, non tantùm in eo posita est, quòd nullis terminis circũscribitur, sed in eo præcipuè quòd totus est vbique: Ita nec ejus æternitas in eo tantùm posita non est, quòd caret principio & fine: sed in eo potissimùm quòd vita ejus non fluit, sed stat: nec in eâ vlla est successio partium; sic enim vitæ suæ aliquam portionem jugiter amitteret, sed totam suam vitam & perfectionem simul eodemq;

demq; momento possidet. Est enim Æternitas, vt docet Boëtius, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Atq; vt homini sedenti ad ripam fluminis, sola aqua præsens est quæ ei hoc temporis puncto obversatur, at non ea pars fluminis quæ nondum accessit, nec ea quæ dudum recessit. Eidẽ verò homini totum flumẽ præsens esset, si supra summam aêris regionẽ evectus, vno aspectu fontem & ostium fluminis posset aspicere. Ita oculo Dei, qui est supra tempus, simul eodemq; momento obversatus totus rerum labentium fluxus, nec ei quicquam

Lib. de Cõsol. Philosophica.

quam affluit, vt nec quicquam effluit, quia omnia sunt ei præsentia.

Accedit alterum idq; insigne discrimen: nempe quòd illæ perfectiones quæ in creaturis sunt variæ atq; dispersæ, in Deo sunt vna eademq; perfectio. Veluti si aliquod esset animal quod vnico sensu omnia ageret quæ nos agimus quinque sensibus. Non secùs ac omnes lineæ à circumferentiâ ad centrum circuli protractæ, in centri puncto vniuntur, & quò magis abscedunt à centro, eò magis dilatantur & sparguntur. Ita omnes virtutes creaturarum in Deo sunt

vna virtus, & quò magis à Deo abſceditur, ita magis ſparguntur & rareſcunt, donec ad indigniſſima perveniatur.

Cauſa hujus diſcriminis eſt, quod hæ perfectiones ſeu virtutes creaturarũ ſunt qualitates, & ornamenta addita ſubſtantijs. At vnica illa Dei perfectio eſt ipſiſſima ejus eſſentia, quæ cùm ſit ſimpliciſſima, ob multiplicitatem tamẽ effectuum, varia nomina ſortitur. Inde eſt quod in homine aliud eſt ſcire aliud velle. Nec præſcientia hominis cauſa eſt eventus futuri. At cùm præſcientia Dei ſit ipſiſſima ejus eſſentia, neceſſe

eſt

est eandem esse perfectionē cum voluntate & providentiâ, ac proinde ejus præscientiæ insit vis non modò præcognitrix sed etiam ordinatrix futurorum. Nec putandum est Deum præscire futuras procellas, aut terræ motus, aut Eclipses quia futuræ sunt: sed potiùs dicendum, eas futuras, quia id fore Deus præscivit.

Neque tamen per hæc volo, si quando eædem perfectiones Deo & creaturis tribuuntur, has perfectiones de Deo & creaturis prorsùs æquivocè prædicari. Sapientia quidem Deo & Angelo non tribuuntur

συνωνύμως, & eodem planè sensu, quia hæc in Deo sunt substantia, in Angelo verò qualitates. Nec tamen idcirco æquivocè hæc dicuntur: Nam inter merè Æquivoca vt inter lupum animal, & lupum muricem equinum, nullus est ordo naturæ, nulla dependentia, nec per vnum itur ad alterius cognitionem. At Sapientia & Iustitia Angeli, imago quædã est divinæ justitiæ, & quasi scintilla inde emicans: Et vnius cognitio ad alterius contemplationem animum nostrum evehit. Hæc ergo sunt de eorum genere quæ Analoga appellantur, veluti cùm Ens dicitur

dicitur genus Analogum Subſtantiæ & Accidentis, & Pes dicitur de pede animalis, & de fulcro menſæ aut lecti: eſt enim in maximâ diverſitate non obſcura tamen quædam analogia, atq; convenientia.

Quocirca quiſquis vult ad divinæ perfectionis contemplationem, animum ſine periculo attollere, percurrat animo omnes perfectiones quæ ſunt in creaturâ: & ab eis demat & abſtrahat quicquid eſt imperfectionis, nec non omnes perfectiones quæ ſunt ſublevamenta imperfectionum: his omnibus detractis, quod ſupererit erit DEVS. Ex-

empli gratia, ab homine cui Deus dedit esse, & vivere, & intelligere, deme ista, esse corpus, habere principium, circumscribi limitibus, compositum esse, subjectũ esse accidentium, moveri de loco ad locum, ratiocinari, meminisse, obliviscì, discere, ignorare, posse peccare, dependere ab Ente superiori, & plura ejusmodi; his demptis, quod supererit, erit Deus: Ens nimirùm, vivens, intelligens, incorporeum, sine principio, independens ab alio, infinitum, simplex, immutabile, immobile, omniscium, perfectè justum & sapiens.

Quinimo, etsi quid sit Deus

us non possit à priori demonstrari (Substantiæ enim non sunt demonstrabiles, nec si essent, Dei essentia posset demonstrari, quippè cujus nulla est causa) Veruntamen humanitùs loquendo, attributorum divinorum quædam à priori demonstrantur, dum vnum ex altero necessariâ consecutione deducitur. Sic ex Dei infinitate potest demõstrari ejus immobilitas. Quò enim se movere posset qui est vbique? Eodemq; modo ex Dei simplicitate deducimus eius incorruptibilitatem: omnis enim corruptio fit ex dissolutione compositi. Sed & ex eadẽ

simplicitate necessariò conficimus in Deo non esse accidentia: nō enim esset simpliciſſimus si ex substantiâ & accidentibus constaret. Tum ex Dei omniscientiâ colligitur immutabilitas Decretorum Dei. Tunc enim homines mutant sua decreta & absistunt incepto, quando aliquid evenit improvisum & præter expectationem.

His quasi alis subnixa humana ratio ad aliquam divinæ naturæ cognitionē potest pervenire: quibus præexercitamentis animus exercitatus, documēta verbo Dei revelata faciliùs concoquit, & avidiùs arripit.

pit. De qua Dei ſublimiori & meliori cognitione deinceps agendum eſt.

Deus igitur, qui ſe rudiori penicillo in creaturis adūbravit, idem ſe in verbo vivis & lucidioribus coloribus expreſſit. Idq; bifariam. Alia enim eſt Dei cognitio quæ Lege Dei traditur, alia quæ continetur Evangelio. Quæ duæ cognitiones reſpondent illis duabus arboribus primitùs plantatis in Paradiſo: quarum altera dabat ſcientiā boni & mali, quod Legis eſt officium: Altera ferebat fructum vitæ, quod munus eſt Evangelij.

Habemus ergò tres vias

cognoſcendi Deum: vnam per Dei opera, ſecundã per Legem, tertiam per Evangelium. Inter quas cognitio per Evangelium longè eminet. Nam aliæ duæ cognitiones Deũ animis noſtris ſubjiciunt, vt creatorem & Dominum, vt vitæ Magiſtrum, at hæc vt Patrem & redẽptorem. Duæ illæ Dei cognitiones docent qualis Deus ſit in ſe, hæc verò qualis Deus velit eſſe erga nos. Illa metum injiciunt, & adferunt admirationem: hæc verò ſpem erigit, & amorem creat. Vſq; adeò vt ſine cognitione Dei per Evãgelium, cognitio ejus per opera ſit otioſa ſpeculatio:

cog-

cognitio verò per legem fit terrifica & cõscientias premens onere intolerabili.

Deo igitur non satis fuit, nos erudire per creaturas, quæ certatim summoq; cõsensu, Deo testimoniũ perhibent, sed insuper os suum sacrosanctum reseravit, vt nos per verbum suum imbueret cognitione sui, & per cognitionem amorem accenderet.

Nam ex mundi quidem opificio agnoscitur Dei potestas & sapientia, at non justitia nec misericordia, sine quorum cognitione nõ est salus. Tum Dei opera testantur quidem opificis magnitudinem, at non patefaciunt

faciunt ejus voluntatem, nec tradunt qua ratione colendus sit. Quinimò cùm contemplatio creaturarum Deum cogitationi nostræ subjiciat, armatum fulminibus, & concutientem cœlũ & terram solo nutu: ad solam consternationem, & horrorem metumq; judicis armati, esset efficax hæc contemplatio, nisi alia insuper accederet doctrina, quæ placaret conscientias, & fidem faceret amoris Dei. Tunc demum cœlum filialibus oculis contẽplamur, veluti vestibulum paterni palatij, postquàm Deus verbo suo paterni amoris certa monstravit indicia.

Quid

Quid quod cæcutimus in ipsâ operũ Dei contemplatione nisi verbo Dei quasi admotis conspicilibus distincta appareant, quæ ægrè internoscebantur. Hoc innuit Apostolus ad Hebr. ca. 11. Fide (inquit) intelligimus aptata esse secula, vt quæ cernimus non sint ex apparẽtibus facta. Innuens creationem mundi ex non præexistente materiâ ab ijs demùm vt par est credi qui fidem adhibent verbo Dei. Vultis id palàm fieri exemplis? Nota est creationis historia qualis à Mose refertur initio Geneseos. Ibi narratur Solem quarto demùm die creatum esse. Iam

tres

tres dies, totidemq; noctes effluxerant cùm Sol creatus est. Nempe per hoc docemur Deum sic Sole vti ad illustrandũ orbem, vt tamẽ sine eo & ante eum ipse suâ luce mundo illuxerit, nec sit astrictus causis naturalibus. Cumq; vniuscujusq; diei à Mose designetur principium & finis his verbis: Fuitq; vespera & mane diei primi, & sic de cæteris diebus, in solâ die septimâ nullam Moses vespertinæ horæ facit mentionem: Et meritò: Nam quies septimæ diei vmbra est & figura quietis cœlestis & æternæ, cujus non est finis. Sic cũ de Iride multa dicant Physiologi,

logi, ex ſolo tamen Dei verbo verus Iridis finis & ſignificatio diſci poteſt. Quot verò documentis & myſterijs referta eſt viri & fœminæ creatio? Sanè Deus cõformans hominis corpus ex luto, formavit ejus animum ad humilitatem & piam demiſſionẽ, recordatione originis ex re tam ſordidâ. Idẽ dum viro dormienti creat vxorem, admonèt bonam vxorem non contingere viro ſuâ prudentiâ aut vigilantiâ, ſed *Dei* beneficio: eamq; quaſi dormienti à *Deo* ſuffici. Tum ipſa creatio ex parte contiguâ præcordijs, quid niſi fidem & amorem innuit? Ne perſe-

quar

quar mysteria recondita,& quo pacto Adam adobrutus alto sopore, qui ab Homero vocatur καταγνητος θανάτοιο, fuerit figura Christi somno mortis obruti, quo somno Deus vsus est ad ei suscitandã sponsam,nempe Ecclesiam.

Ac profectò animus imbutus verbo Dei multò majorem percipiet fructũ & voluptatem ex contemplatione creaturarũ. Nam præterquam quod agros, sylvas,& quicquid in terris amœnum est aspiciet vt paterna vireta, & obambulabit vt in suo, fructusq; colliget quos scit suo jure ad se pertinere, quia omnia hæc

creata

creata ſunt ad vſum filiorũ Dei: Illud accedit quod nullam in partem convertit oculos, quin aliqua imago virtutis occurrat, & alicujus eorum quæ in verbo Dei legit aut audivit refricetur memoria. Si vir pius & Deũ ex verbo cognoſcens, fontem ſcaturientem aſpicit, ſtatim ſuccurrit illud Iohannis 4. de fonte vitæ, & aquis ſcaturientibus in vitã æternam. Si videt Solem, cogitat quantò major ſit lux Solis juſtitiæ. Si conſiderat viciſſitudinem dierũ & noctium, ſolatur ſe memoriâ firmitatis fœderis Dei: Deo ipſo ſic loquente per Ieremiam, *Si poteſtis reſcin-*

rescindere pactũ meum cum die & nocte, ne per vices fluant, ita poteritis rescindere fœdus meum cum Dauide. Si occurrit opilio agens oves pedo, statim illud succurrit ex Psalmo, *Deus est Pastor meus, nullâ re indigebo.* Deniq; quamque in partem circunfert oculos, multa ei suggeretur materia laudis: latusq; campus aperietur sanctæ meditationi.

Quod de operibus creationis dicimus, sentiendum quoque est de operibus gubernationis, & de divinâ providentiâ, ad cujus effecta cæcutiunt homines, nisi verbo Dei quasi collyrio

rio oculos illeverint, & glaucoma abſterſerint. Nō deſunt quidem exempla Ethnicorum, qui preſſi ærumnis Deum agnoverunt vltorem: aut liberati malis Deo aſcripſerunt laudem liberationis. Inſigne eſt illud Sethonis Regis Ægypti, qui ſtabat lapideus in Templo Vulcani, tenens manu murem adſcripto hoc Elogio, εἰς ἐμὲ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔσω, & gratias agens Deo quod Sennacheribi Regis Aſſyriorum exercitum immiſſâ murium multitudine diſturbaſſet. Et Phlegias ille ſexto Æneidos inter Tartari cruciatus fingitur exclamans, Diſcite Iu-

Heſiod. Euterpe.

Iustitiam moniti, & non temnere divos. Inde Nemesis illa & Rhamnusia improborum successibus imminens. Inde in Tragœdijs, si dignus Deo vindice nodus inciderat, producebatur Deus aliquis caput exerens ex machinâ. Sed rara hæc erant, & quasi ab invitis expressa, & levia præ ijs quæ discimus ex Dei verbo de Dei providentiâ, de capillis quoi ũ numerus Deo constat; De passerculis quorum nullus cadit in terram
Psal. 94. absque Dei voluntate: De improbis tantisper exultantibus interea dum ipsis foveam divina manus excavat: De Deo scrutante renes,

nes, & pervidente arcana cordium: De reddendâ ratione coram Dei tribunali, non modò malarum actionum, ſed etiam verbi otioſi.

Non ſecus ac plebs plateas perambulans, cõverſis oculis in Horologium publicum ex indice cognoſcit quæ ſit hora diei: ſed arcanos motus automati operis ignorat: At qui ipſum Horologium ingreditur, miratur rotas & pondera, complexoſque inter ſe motus obſervat, incipiens à primo movente, & deſinens in vltimo quod movetur. Ita vulgus hominum rerum eventus videt, quantùm patent oculo, & omnium oculis

lis obverſantur. At qui in penetrale verbi divini admiſſus eſt, miratur ſeriem complexam divinorum cõſiliorum, & providentiæ momenta ponderat. Sic Dauid fatetur ſe inter initia invidiſſe ſucceſſibus improborum, & non mediocriter perturbatum dum videt impijs omnia fluere non modò ex voto, ſed etiam ſupra votum. Interea dum pij & qui populus Dei appellantur aquam amarulẽtam ἀμυστὶ bibunt, pleniſq; Scyphis hauriunt. Quam animi perturbationem ait reſediſſe, poſtquàm in Dei Sanctuarium ingreſſus eſt, vnde quaſi ex ſpeculâ exitum

Pſal. 73.

tum improborũ prospexerit, & agnoverit felicitatem hominum non ex præsenti rerum statu, sed ex Dei consilio, & vltimo rerum eventu æstimandam. Hoc rectum de rebus humanis judicium debebat vir sanctus verbo Dei, à quo se hausisse prudentiam pluſculis in locis profitetur.

His adde quod si nullo alio quàm creaturarũ magisterio, ad Dei cultum instrueremur, facilè sibi quisque religionem comminiſceretur ex arbitrio: & vt quæque creaturarum, ad humanam vitam plus confert vtilitatis, ita ei deferret divinos honores. Inde est

quòd

quòd Solem Persæ coluerunt, quia Sole nihil videbant pulchrius, nec sentiebant efficacius. Inde est quòd Ægyptij Bovem coluerunt, cujus in terrâ colendâ vsus est maximus: & Ibin quia procera avis rostro corneo conficit colubros, & Ægyptum serpentibus expurgat. Quocirca vt quisq; claruit fortitudine, aut laude civilis prudentiæ, aut inventione Artium, ita facilè a posteris illatus cœlo, & in Deorum numerum relatus est.

Quod nisi lux verbi divini cœlitùs affulgeat, dici non potest quanta religionũ portenta, quàm frivolas obser-

obſervatiunculas homines comminiſcãtur, quàm mendacibus fucis *Deo* illudant & ſibi: ea tribuentes *Deo* quæ vel mediocriter prudentem hominem dedecerent. Quæ vanitas Atheiſmum in mundum invexit. Vir enim humanitùs prudens, qui videt gentes & vrbes contrarijs ſententijs diſtrahi, & omnia fabulis eſſe plena, facilè eò delabitur vt religionem credat eſſe merum figmentum. In quam ſententiã Plutarchus videtur fuiſſe propenſior, quippe qui libro in eam rem edito probare conatur Atheiſmum tolerabiliorem eſſe ſuperſtitione. Superſtitioſos

ſtitioſos autem vocatos eſſe qui totos dies precabantur & immolabant vt ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent: religioſos autem qui ea quæ ad cultum Deorum pertinerent relegerent, & ſedulò pertractarent, docet Cicero lib. 2. de Naturâ Deorum. Sed vir bonus neſcivit eam ipſam quam vocabat religionem, ſuperſtitionem fuiſſe.

Tam denſis tenebris immerſos fuiſſe populos quibus lux verbi Dei non orta eſt, non eſt mirandum. Nam vt gentes quæ non callent rationem ſiderum & curſus Solis, totam annorum & menſium ratio-

nem

nem habent perturbatam: ita non est mirandum, si gentes quibus Dei verbum occultum est, circa religionem infinitis se erroribus implicant. Nam qui Deum non colunt juxta regulam verbo Dei præscriptam, teste Paulo ad Ephes. 2. sunt sine Deo in mundo, vtcunque colant divorum Myriadas. Quin & cùm Samaritani proximè ad veram religionem accederẽt, profitentes se colere vnum Deum creatorem, Deum Abrahami, Isaaci, & Iacobi, & signati essent signo fœderis, & Mosem Legislatorem agnoscerent, tamen quia à verbi divini regula

desciverant, &, secessione factâ, se ab Israêlitis abscíderant; Christus Iohannis 4. dicit Samaritanos nescire quid colerent. Vsq; adeò necesse est in salutis negotio habere Deum manuductorem, & ejus verbum pro regulâ.

At vbi alicui populo lux verbi divini illuxit, illicò difflantur religionum commenta, & figmenta humani cerebri evanescunt, regnumque Satanæ quod se tuebatur tenebris, admissâ luce, corruit. Tunc non ineleganter potest vsurpari illud Davidis, Psal. 104. Simulac inductæ sunt tenebræ, prodeunt lustris feræ,

&

& catuli leonum rugientes ad prædam. At simulac Sol ortus est, sese abdunt latibulis, nec prodire audent. Homo autem repetit pensum suum, vacatq; suo negotio vsq; ad vesperam. Nimirum quando atra ignorantiæ caligo terris incubuit, Satan & ejus administri impunè exultant instar ferarum crudelium. At simulac Sol verbi Dei affulsit, abdunt se lucifugæ, quibus veritas exosa est: tunc verò pij vacant penso suo vsque ad vesperam, id est, vacant vero Dei cultui, & incumbunt bonisoperibus, donec ad vitæ hujus vesperã felici morte perveniant.

Vt ergò pervenias ad veram & salutarem Dei cognitionem alio opus est magisterio, & clarioribus documentis, quàm ijs quæ ex operibus creationis habentur, & à ratione humanâ suppeditantur. Non satis fuit Magis illis inquirentibus cunas Redemptoris, habere stellam ducem, sed insuper voluerunt instrui Prophetarum testimonio. Non si stellarum omnium calleres magnitudines, motus, virtutes & intervalla, posses his ducibus ad Deum pervenire, nisi accesserit vox Dei, & Prophetarum ac Apostolorum documenta. Idcircò Psaltes, Psalmo

19.

19. Postquàm dixit cœlos enarrare gloriâ *Dei*, & corporibus cœlestibus quamvis elinguibus tribuit sermonem nulli genti inauditum: mox transit ad Legem *Dei*, quasi nos manuducens ad meliorem Magistrum & ad clariora & certiora documenta. Lex (inquit) *Domini* est integra, convertens animam, testimonium Domini verum, imperitis sapientiam impertiens.

Neque verò hæc eò pertinent vt doceam culpâ vacare eos qui solis Dei operibus edocti, veram Dei cognitionem non sunt assecuti. Nam etsi his ducibus ad sufficientem Dei notitiã

Vt ergò pervenias ad veram & salutarem Dei cognitionem alio opus est magisterio, & clarioribus documentis, quàm ijs quæ ex operibus creationis habentur, & à ratione humanâ suppeditantur. Non satis fuit Magis illis inquirentibus cunas Redemptoris, habere stellam ducem, sed insuper voluerunt instrui Prophetarum testimonio. Non si stellarum omnium calleres magnitudines, motus, virtutes & intervalla, posses his ducibus ad Deum pervenire, nisi accesserit vox Dei, & Prophetarum ac Apostolorum documenta. Idcircò Psaltes, Psalmo

19.

19. Postquàm dixit cœlos enarrare gloriâ *D*ei, & corporibus cœlestibus quamvis elinguibus tribuit sermonem nulli genti inauditum: mox transit ad Legem *D*ei, quasi nos manuducens ad meliorem Magistrum & ad clariora & certiora documenta. Lex (inquit) *D*omini est integra, convertens animam, testimonium Domini verum, imperitis sapientiam impertiens.

Neque verò hæc eò pertinent vt doceam culpâ vacare eos qui solis Dei operibus edocti, veram Dei cognitionem non sunt assecuti. Nam etsi his ducibus ad sufficientem Dei notitiâ

non potest peruenirj, ideò tamẽ meritò damnati sunt, quòd pugnaverunt cum notionibus insitis à naturâ: & suffocare insitam notitiam conati sunt, nec documẽtis creaturarum vsi sunt eò vsq; quò poterant. Quapropter à Paulo ad Romanos, cap. 1, arguuntur suppressæ veritatis & detẽtæ in injustitiâ, & quòd cùm Deũ cognovissent non tamen glorificaverunt vt Deum.

Nec sanè peccaverunt solâ ignorantiâ, sed insuper temeritate & superbiâ. Vtique idem Apostolus ad Colossenses, cap. 2. eum qui à Dei cultu ad Angelorum Religionem deflectit, ait

ait ἐμβατεύειν ἃ μὴ ἑωράκασιν, se ingerere in ea quæ non videt, & turgere temerario sensu carnis suæ. Et primo ad Romanos, cùm (inquit) se profiteantur sapientes stulti facti sunt, ideoq; traditi fœdis cupiditatibus.

His quidem puto palàm fieri, cur præter documenta ex operibus creationis, & providentiæ, opus sit aliâ doctrinâ, nempe *Dei* verbo. Cur autem Deus, qui poterat sine prædicatione verbi, immutare corda, & sui cognitionem immediatè cordibus infundere, maluerit nos ad sui notitiam, & per hanc ad salutem, manuducere verbo suo; non est scru-

pulosè inquirendum. Nam Deus cui constat ratio consiliorum suorum, & qui nemini est obnoxius, non est vocandus ad calculos, nec lis Deo ab homine intendenda est. Est tamen hujus divini consilij ratio non obscura, nec difficile est ejus causam assignare. Nam quia per auditū mors erat ingressa in mundum: Deus voluit eadem via doctrinam salutis admitti. Et quia homo lapsus est adhibendo fidem verbis Diaboli, æquum fuit hominem erigi ex lapsu, per fidem adhibitam Dei verbo. Cōtraria enim mala contrarijs remedijs curari oportuit:

Quo-

Quocircà Deus per Esaiam nos ad Legem & Prophetas allegat, pronuntians fieri non posse vt sine his lux matutina cuiquam affulgeat. Et Lucæ 16. Abrahã docet frustrà recurri ad mortuos, & inde revelationes expectari cùm nobis sint ad manum Lex & Prophetæ. Nec dubium est quin Christus salivâ oculis illitâ cæco visum restituẽs, tacitè innuerit, id demùm quod ex ipsius ore egreditur, illuminare mentes, & discutere tenebras naturalis ignorantiæ. Inde est quòd in Veteris & Noui Instrumenti historiâ inveniuntur exempla sanctorum & piorum,

rum, quos Deus multavit oculis, vt Ahiam Prophetam, aut linguâ vt Zachariam patrem Iohannis Baptistæ. At piorum quos affecerit surditate, & quibus sensum ademerit quo verbum Dei admittitur, nulla in Scripturis exempla produntur. At diabolus spiritus surdus vocatur in Evangelio, quia ab eo afflati, ad Dei sermonem obsurdescunt.

Hoc Dei verbum primitùs traditum est divinæ vocis oraculo, postea autẽ, sic volente Deo, scriptis commendarum & publicis tabulis consignatum est, ne vel oblivione obliterare-

tur,

tur, vel errore evaneſceret, vel ſceleratâ temeritate corrũperetur. Hic liber eſt qui per ἀντονομασίαν, τὰ βιβλία, appellatur quaſi cæteri libri præ hoc non eſſent libri.

Cùm autem plurima ſint & maxima, quæ fidem & authoritatem Sacræ Scripturæ cõciliant, certiſſimum & præ cæteris efficax eſt illud teſtimonium, quod Spiritus ſanctus ei perhibet: nempe vis arcana ſpiritus, occultis aculeis fodicans corda legentium & audientium, & vis omni ratione potentior: ad quam idoneis verbis explicandam omnis oratio languet, omnis ſermo jejunus eſt, & verba

verba infra rei magnitudinem subsidunt. Legatur Demosthenes, & ille

Princeps Romani Tullius eloquij.

Tantisper dum leguntur, afficiunt, & sentitur inter audiendum quidam γαργαλισμὸς, levisq; titillatio. At vbi abscesseris, sensus istius voluptatis obliteratur, non secùs ac facies definit apparere in speculo cũ inde discesseris. At sacræ Scripturæ si fidelis & attentus auditor aut lector contingerit, altè sedet, & infixa præcordijs semper est præsens, & divinum quiddam spirans, affectus regit, cor exhilarat, mentem illustrat, totum deniq;

deniq; hominem innovat.

Sed quia hoc teſtimonium ab ijs ſolis ſentitur quos Deus Spiritu ſuo afficit: in quibus litera ipſa ex ſe mortua, à ſpiritu Dei animatur, & quaſi præpilatur, fruſtrà hoc telo pugnatur adverſos profanos, qui rident & elevant quæcunque ipſi nõ ſunt experti, & Dei virtutem ſuo ſtupore metiuntur. Vtique præter hanc efficaciã præſtò ſunt plurima, quæ obſtruant ora infidelium, & ſacræ Scripturæ fidem & authoritatm aſtruant.

Principio, nullus eſt alius liber cujus in tantâ ſimplicitate ſermonis tanta ſit ma-

Simplicitas cum maieſtate.

majestas: reges & plebeios pari authoritate alloquens: Quia homines quantumcunq; dignitate inæquales, ad Deum tamen collati pares sunt. Non secùs ac montes & valles in terræ globo planitiem efficiunt, quando terra confertur ad cœlum.

Hanc simplicitatem Satan, Dei simia, imitatus, dum stylum rudē affectat, majestatem assequi non potuit. Is concepit Hetruscam disciplinam & Saliaria carmina horrido sermone & rudi. Sed ipse vetuit hæc evulgari, quippe quem suæ ipsius doctrinæ puderet: immò nec fidem invenit apud ipsos mystas quibus hæc

hæc ſacra erant concredita. Vnde illud Catonis mirari ſe ſi aruſpex aruſpicem aſpiciens ſibi temperaret à riſu: nempe quia occulto Syncretiſmo colludebant inter ſe, ſibi conſcij fraudis & impoſturæ.

Antiquitas.

Non leve eſt quòd nullus liber quantumlibet antiquus, novus eſt ſi cum Scripturæ antiquitate conferatur. Græci veſcebantur glandibus, immò vix de nomine erant noti quando Moſes ſcripſit Pentateuchum, cum quo quantùm eſt toto orbe Philoſophiæ non poteſt comparari. Homerus & Heſiodus Poetarum Græcorum qui extant

tant antiquissimi posteriores sunt Davide annis ad minimũ centum quinquaginta. Cujus Davidis poëmata ἐνδεᾶ tantùm distant ab Homero, quantùm cœlum à terra; & fabulæ humanæ à veritate divinâ. Nec dissimulat Plato initio Timæi, Græcos semper pueros, & nunquam senes, vtpote vetustatis ignaros, ab Ægyptijs appellari.

Miracula. Quid memorem miracula stupenda, & qua Majestate Lex fuerit promulgata, & quæ prodigia facta in Ægypto & in deserto? eaq; non facta in angulo, & inter paucos testes, sed inspectante & indignante totâ

tâ Ægypto, & ſub oculis ſexaginta myriadum armatorum, & numeroſiſſimæ gentis, quæ Mannâ veſcebatur, columnam ignis præeuntem ſequebatur, clangorem tubæ audiebat, mõtem ardentem & flammarum globos advolutos, & fumo conglomeratos cum horrore contemplabatur. Et ne quis putet hæc in gratiam Iſraëlitarum conficta à Moſe, ibidem atrociſſimis minis in gentem illam detonat, eamq; inſipientiæ & pervicaciæ, ac rebellionis in Deum paſſim arguit.

Quantâ autem fide Moſes hæc ſcripſerit hinc liquet quod ipſe ſua delicta, *Fides Moſis.*

&

& lapsus non dissimulat, & pœnas sibi à Deo inflictas memorat, seq; jussum mori in vestibulo terræ promissæ, quòd Deo loquenti fidem non habuisset. Quantùm verò alienus fuerit ab ambitione hinc videre est, quod filios suos noluerit esse successores Principatus, sed Iosuam qui erat ex aliâ tribu. Filiorum verò Mosis quàm tenuis fuerit dignitas inter Sacerdotes, discimus ex Iosepho, Originum, lib. 7. cap. 11. Ait enim in distributione munerum sacrorum quæ facta est à Davide, posteris Mosis obtigisse munus custodiendi sacrum gazophylacium,
&

& anathemata seu donaria quæ templo offerebantur.

Nec omittenda est prophetiarum antiquitas, & certitudo. Enimvero quo afflatu potuit Esaias Cyrum nominare, & prædicere eum fore Iudæorum liberatorem, annis circiter 160. antequam Cyrus nasceretur? Aut quis alius nisi Dei Spiritus, potuit prædicere Ieroboamo, regem nasciturum de stirpe Davidis nomine Iosiam, qui altaria profana everteret & disturbaret? Idque trecentis quinquaginta sex annis antequàm id factum est? Quid de Ieremiâ dicam, qui 70. annos captivitatis

Prophetiæ.

& lapsus non dissimulat, & pœnas sibi à Deo inflictas memorat, seq; jussum mori in vestibulo terræ promissæ, quòd Deo loquenti fidem non habuisset. Quantùm verò alienus fuerit ab ambitione hinc videre est, quod filios suos noluerit esse successores Principatus, sed Iosuam qui erat ex aliâ tribu. Filiorum verò Mosis quàm tenuis fuerit dignitas inter Sacerdotes, discimus ex Iosepho, Originum, lib. 7. cap. 11. Ait enim in distributione munerum sacrorum quæ facta est à Davide, posteris Mosis obtigisse munus custodiendi sacrum gazophylacium,
&

& anathemata seu donaria quæ templo offerebantur.

Nec omittenda est prophetiarum antiquitas, & certitudo. Enimvero quo afflatu potuit Esaias Cyrum nominare, & prædicere eum fore Iudæorum liberatorem, annis circiter 160. antequam Cyrus nasceretur? Aut quis alius nisi Dei Spiritus, potuit prædicere Ieroboamo, regem nasciturum de stirpe Davidis nomine Iosiam, qui altaria profana everteret & disturbaret? Idque trecentis quinquaginta sex annis antequàm id factum est? Quid de Ieremiâ dicam, qui 70. annos captivitatis *Prophetiæ.*

vitatis Babylonicæ præfinivit? Aut de Daniele, qui ab instauratione vrbis concessâ, ad Christi mortem septuaginta septimanas annorum, id est, 490. annos præcisè computat: quod & eventus comprobavit. Iam ejusdem Danielis vaticinia de quatuor imperijs, & de regibus Seleucidis non videntur esse prophetiæ, sed historiæ. Quod & de Esaiæ vaticinijs dici potest, quem Hieronymus ad Paulinum ait videri non texere prophetiam sed Evangelium. Hæc sanè non potuerunt suggeri Prophetis ab alio quàm ab eo cui omnia non modò sunt prævisa, sed etiam

etiam proviſa, & qui novit quæ ipſe facturus eſt.

Eſt igitur dignitas Scripturæ ſupra omnem judiciorum aleam poſita: Cujus eſt tanta authoritas, vt Chriſtus ipſe, lege major, & qui afflavit Prophetas, ſoleret ſe Legis & Prophetarum teſtimonijs adverſus Phariſæos defendere. Ideoq; cum multi pro tuendâ ſacræ Scripturæ authoritate animam profuderint, nemo inventus eſt qui pro defendendis Platonis aut Ariſtotelis dogmatibus mortem oppetere voluerit. Cleombrotum quidem Ambraciotam (qui vt refert Cicero tertiâ Tuſculanâ, *Martyres.*

culanâ, lecto Platonis Phædone, vbi Socrates morti proximus differit de immortalitate animæ) se precipitem dedit, dicerem fuisse martyrem Platonis, si id feciſſet spe salutis post mortem ope Platonis consequendæ, non vero vitæ tædio.

Duratio. Ergo cum libri de mysterijs Ægyptiorum, et religione Druidarum, perierint, & Hetrusca disciplina sit extincta, & Sybillina carmina interciderint, sola hæc Sacra scriptura manſit illibata, quippe habens Deum authorem. Nec ad eam extinguendam valuit aut Antiochi Epiphanis immanis

nis sævitia: aut Iuliani Cæsaris versipellis impietas, aut Porphyrij, vel Luciani scripta virulenta. Immo verò isti ἀλάστορες fuerunt insignia exempla divinæ justitiæ. Notum est quomodo Antiochus Epiphanes excussus obsidione Elymaidis, in regni & ætatis flore in ægritudine animi nefariam animam efflaverit: Vt Iulianus in ipsis imperij primordijs sagittâ confossus, impurum spiritum exhalaverit. Vt Lucianum (si fides Suidæ) rabidi canes discerpserint.

Nec parùm facit ad Scripturæ authoritatem, quod refert Iosephus Originum,

lib. 12, cap. 2. vbi apud Ptolomæum Philadelphũ Demetrius Phaleræus regis Bibliothecarius de libris ſacris Hebræorum ſic loquitur ex Hecatæo Abderita. Alios Hiſtoricos mentionem hujus Scripturæ non feciſſe, ὡς ἀχρῆς ὄντος καὶ μὴ δεῖν αὐτῶν βεβήλοις σώμασι διασαφεῖσθαι. Ibidemque idem Demetrius Phaleræus ex Ariſtæo refert Theopompum voluiſſe aliquid excerptum ex divino volumine Hiſtoriæ commendare: ſed totos quadraginta dies vertigine percuſſum, donec per ἀνέσεις, id eſt, lucida quædam intervalla, placato precibus Deo ab incepto

Quia cùm ſacra ſit & ſancta nefas fuit eam profano ore explicari.

cepto deſtitiſſet: admonitus per ſomnum, ſibi hæc accidiſſe quòd voluiſſet περιεργάζεσθαι circa divina. Eodemq; modo Theodectem Poëtam cùm in quandam Tragœdiam aliquid inferſiſſet ex ſacris libris offuſâ caligine coactum ab incœpto deſiſtere.

His non aduerſatur quod Clemens ait, primo Stromatum & Tertullianus libro de habitu mulierum, *Ieroſolymis Babylonicâ expugnatione deletis omne inſtrumentum Iudaicæ literaturæ per Eſdram eſſe inſtauratum.* Neq; enim eorum mens eſt libros ſacros penitus extinctos & oblitera-

tos, ab Esra restitutos fuisse: Sic enim volumina quæ hodie habemus non essent scripta Mosis aut Davidis vel Esaiæ, sed Esræ qui ea novo afflatu refinxisset. Mens Clementis & Tertulliani est, libros veteris Testamenti Babylonicâ persecutione dispersos, aut durante persecutione rariùs & indiligentiùs descriptos, ab Esdra in ordinem digestos, & accuratiùs exscriptos, pristino nitori restitutos fuisse.

Et hi quidem libri ex eo, a Iudæis (quos Deus voluit esse librarios Christianorũ) tanta religione asservati sunt, vt si quando liber in terram

Drus. Epist. 60.

terrā cecidisset extraordinariū jeiunium indicerent. Ijdemq; ad calcem vniuscujusq; voluminis soliti sunt non modò numerum versuum, sed & elementorum adscribere. Qua quidem in sedulitate scrupulosa non est positus verus honor qui Scripturæ debetur: Sed is sacram Scripturam veneratur vt par est, qui eam ijs oculis aspicit quibus fida vxor respicit suas dotales tabulas; aut bonus filius, patris optimi testamentum. Apud quem nunquam ingeritur mentio hujus Scripturæ, quin exiliant præcordia & filiales affectus commoveantur.

Qui denique vitam ſuam, facta, dicta, cogitationes, ad hanc amuſſim exigit & componit. Nam vt Samuel adoleſcentulus ad vocem Dei de ſomno excitatus, mox in ſomnum revolutus eſt, quia putavit eſſe vocem hominis, non verò Dei. Sic maxima pars hominum, audito Dei verbo, levi quodam terrore excitata, mox revolvitur in ſomnum vitiorum, quia audit hoc verbum, veluti vocem hominis, non autem vt Dei.

Quid his Libris contineatur, longum eſſet commemorare: ſatis erit Religionis Chriſtianæ elementa

ta ſubjicere oculis, vt ſciatur qua in re ſit poſita vera Dei cognitio.

Docet ergo Scriptura hominem primitùs creatum ad Dei imaginem, præditum juſtitiâ & ſanctitate, ſuopte motu, & Satanæ inſtinctu à Deo deſciviſſe. Inde peccatum in mundo, & per peccatum mors & maledictio. Nec tamen ita deformata eſt in homine Imago Dei, quin adhuc ſuperſint quædam ejus veſtigia, nempe ſenſus aliquis divinitatis, & ſemina quædam honeſtatis, civiliſque juſtitiæ. Quas notiones vt Deus adjuvaret, & ne quis peccato ſuo

ignorantiam obtenderet, Deus Legem suam scriptam dedit per Mosem, quæ ad hæc duo capita revocatur, Amare Deum toto corde & viribus: & proximum tanquam se. Quam legem multo cum terrore promulgauit inter flammas fragoremq; tonitruum, vt sciret populus, armatum esse Legislatorem: nec impunè fore si quis mandata ejus contempserit. Addita insuper clausula illa terrifica, Maledictus qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro hujus legis, vt impleat ea.

Cùm ergo homo naturâ pronus

pronus ad peccatum, implere hæc mandata non posſit, nihil aliud eſſet hæc lex quàm conſcientiæ tormentum, & mortis miniſterium, niſi Deus ſua clementiâ generi humano perdito ſuccurriſſet.

Is ergo definito tempore, & per Prophetas iam ante deſignato, Filium ſuum, Verbum æternum, ſapientiam Patris, quam genuit ab æterno, quæ vnà cum Patre & Spiritu ſancto eſt vnus Deus, miſit in mundum, & humana carne induit. Sic Verbum caro factum eſt, & Deus in vnione perſonali aſſumpſit naturam humanam, abſque

imminutione divinitatis, aut naturarum mixtione. Nempe oportuit Mediatorem inter Deum & hominem, esse Deum & hominem, & tangere vtrumque extremum communione naturæ.

In hac humana natura, hic Dei filius, Redemptor noster, opus Redemptionis nostræ peregit, legem perfectè implens, & morte suâ peccata nostra expians. De qua morte reportans victoriam, per Resurrectionem, author est vitæ omnibus credentibus in eum. Itaque, vt peccatum Adami omnibus ejus posteris imputatur, sic Iustitia Christi

sti omnibus imputatur qui per Spiritum adoptionis, & fidem in Christum facti sunt filij Dei.

Hac nota discernitur Religio Christiana ab omnibus Religionibus quas humana ratio commenta est: Nimirum quod viam monstrat qua sola ad Deum patet accessus: nempe per Filium, qui est Via, Veritas, & Vita; id est, via vera ad vitam. Vtique cùm Deus habitet lucem inaccessam, sese tamen aliquo modo visibilem fecit in Filio, qui est Imago Dei invisibilis & Deus nobiscum. Alia viâ quicunque ad Deum ire contendit, inveniet

inveniet Iudicem, non Patrem, & quo magis festinat, eò magis aberrat, & certiori ruinâ se præcipitat.

Ad hanc redemptionem perficiendam adhibita est potiùs persona Filij quam Patris aut Spiritus Sancti, quia si Pater incarnatus fuisset, aut Spiritus Sanctus, fuissent in Trinitate duo Filij, alter per generationem æternam, alter per generationem in tempore. Nec quicquam fuit convenientius, quàm vt idem qui est medius inter personas Trinitatis, esset quoq; Medius inter Deum & homines: & esset quasi nodus & vin-

vinculum omnis cognationis quæ est in cœlo & in terra. Quid autem fuit aptius, & sapientiæ divinæ convenientius, quàm vt restitueremur in jus & gradum filiorum, per eum qui est Filius Dei vnicus? & Deus reformaret hominem, per eundem λόγον per quem hominem creaverat? et Deus nos alloqueretur, per eum qui est Verbum Dei æternum? & nos doceret veram sapientiam, per eum qui est ipse patris sapientia?

Hæc est illa doctrina quæ Evangelium vocatur, quam deposuit in sua Ecclesia, vt hac prærogativa

à

à reliquo genere humano diſcerneretur. Quam per Apoſtolos eorumque ſucceſſores juſſit toto orbe promulgari, jubens aggregatos ad Eccleſiam baptiſari in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti, & imbui populos fide in Chriſtum per prædicationem Evangelij, quo pœnitentibus & credentibus in Chriſtum promittitur remiſſio peccatorũ & vita æterna: & fideles præſtolari alterũ adventum Chriſti, quo ſuſcitabit mortuos, & cognitionem humanarum actionum inſtituens, reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua.

Per Eccleſiam intelligo non

non modo Ecclesiam sub novo Testamento, quæ Christiana nuncupatur, sed etiam Ecclesiam totam quolibet seculo, cuius initium ducitur ab Adamo, & quæ ad finem mundi duratura est. Nam etiam Patres ante Christum, fide in Christum fuisse servatos Scriptura testatur: quæ ait Abrahamum vidisse diem Domini, & exultavisse, Iohannis 8. Et Mosem prætulisse opprobrium Christi thesauris Ægypti, Heb. 11. Et ἀποκαταλλάξαι Patris fuisse sibi reconciliare omnia per sanguinem crucis, tam ea quæ sunt in cœlis, quàm quæ sunt in terra, Coloss. 1.

Sub

Sub ijs autem qui sunt in cœlis Patriarchas & Prophetas comprehendi nemo sanæ mentis hactenùs dubitavit. Quam ad rem non inconcinnè adhibetur à quibusdam veteribus allegoria racemi illius prægrandis qui de vecte suspensus humeris duorum hominum bajulabatur. Per eum qui prior incedebat Ecclesiam veteris Testamenti: per eum qui posterior Ecclesiam Novi Testamenti: per racemum Christum ipsum volunt intelligi. Illa enim non vidit adventum Christi, quippe quæ præcessit tempore: hæc Christum habet sub oculis,

oculis,& adventum ejus intuetur. Veruntamen vt racemus iſte non magis erat cibus huius quàm illius, ſic Chriſtus vtrique Eccleſiæ pariter vitam affert cibumque ſpiritualem.

Hæc ſunt illa documenta quibus conſtat vera & ſalutaris Dei cognitio: ad quam aliarum ſcientiarum & artium nulla eſt collatio. Cùm enim Scientiarum aliæ ſint contemplativæ,aliæ Practicæ, Contemplativarum præſtantia in his tribus poſita eſt; In Dignitate Subiecti, Certitudine demonſtrationum,Documẽtorum perſpicuitate. At ſcientiarum Practicarum nobilitas

nobilitas posita est in præstantia finis, & aptitudine mediorum ac regularum quæ ducunt ad hunc finem.

Theologiæ ea pars quæ de Dei natura loquitur, & de operibus creationis, gubernationis, & redemptionis, est contemplativa. At ejus pars quæ de officijs pietatis erga Deum, & charitatis erga proximum agit, est Practica. Nam etsi in hac multâ opus est contemplatione, tota tamen hæc contemplatio ad Praxin ordinatur. Vtrobique Theologia immensũ quantum præstat alijs omnibus scientijs.

Nam subjectum partis con-

contemplativæ eſt Deus ipſe, cujus cum corpore humano, & cum fundis & pecunijs, circa quæ Medicina & Ius occupantur nulla eſt comparatio. Certitudine verò immenſum, quantum eminet. Nam quæcunq; Philoſophia diſſerit de ſummo bono, tam ſunt diverſa, & interſe pugnantia, vt opinione non naturâ conſtare videantur. Auguſtinus ex Marco Varrone lib. 19. de Ciuitate Dei refert, ſuper ſummo bono fuiſſe 180 ſententias diſſentientium Philoſophorum. Medici verò affectiones internas corporum cauſaſq; morborum ſuſpicantur

cantur magis quam vident, ideoque perſæpe ægros officioſè occidunt. Quanta verò ſit Iuris humani incertitudo teſtatur infinita diverſitas conſuetudinum, & jura municipalia pugnantia, & legum Romanarum ac Barbararum infinita diſcordia. At Theologia nititur fundamentis certis & inconcuſſis, quippe ab ipſo Deo poſitis, & firmioribus ipſo cœlo & terra. Cœlũ & terra tranſibunt, at verba mea non trãſibunt, inquit ipſe Deus.

Neque verò huic certitudini quicquam derogat quòd homines in religionis negotio ſciſſi ſunt in varias ſectas,

ſectas, & ſuper interpretatione verbi Dei ſummâ cõtentione dimicatur. Non enim id naſcitur ex incertitudine verbi divini, ſed ex hominum pravitate qui vltrò ſibi oculos configunt, & vltrò cæſpitant in plana via; religionemque ſubijciunt ventri: & depravatione rerum certiſſimarum ad ambitionem & avaritiam velificantur. Nam quiſquis non fuerit addictus certæ & deſtinatæ ſententiæ, inveniet in Sacra Scriptura plurimas ſententias claras, & interprete non egentes, quæ ad fidem & mores abundè ſufficiunt.

Sunt quidem nonnulla

in

in Scripturis plena obſcuritatis, ſed ſi pietatis ſtudioſus illa percurrat, comperiet eſſe prophetias aut figuras, non verò fidei capita, nec de eorum genere quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Nam Deus facilibus nos erudit ad ſalutem, obſcuris verò exercet ad precationem, & format ad ſobrietatem, & quaſi curioſitatis alas intervellens, in modeſtiæ gyrum nos compellit. Tum illud tenendum eſt, quantulamcunque Dei cognitionem hauſtam ex Dei verbo, præſtantiorem eſſe accurata cognitione rerum terrenarum. Nam modica Dei cognitio

cognitio fideliter accepta, ad ſuccendendos animos amore Dei, & ad vitam benè beatéq; inſtituendam abundè ſufficit.

Supereſt finis, quo quidem Theologia quicquid eſt ſcientiarum & artium longo intervallo antecedit. Nam cum Politica hominem informet qua civis eſt, Oeconomica qua pater familias, ſola Theologia hominem inſtruit qua homo eſt, nec de vitæ partibus differit ſed de tota. Nec finem ſibi aliquem particulatem aut ſubordinatum proponit, ſed vltimum, nempe ſummam beatitudinem quæ conſtat vnione cum

cum Deo: cui fini par est
cæteros fines, & omnia vi-
tæ instituta subservire. Nisi
volumus seduli esse in por-
tiunculis vitæ, sed tota sum-
mâ excidere: vt sic exi
multis minutulis prudéter
vt putamus, cogitatis, vna
in solidum stultitia consi-
ciatur: sisq; bonus Iuris-
consultus, aut Medicus
aut Senator, sed malus
homo.

Media autem quæ Theo-
logia suggerit ad perveni-
endum ad vltimum istum
finé, qui est vnio cum Deo
nempe fides in Christum
& studium bonorum ope-
rum, tam sunt apta & cert
ac explorata, vt de ijs dubi-

tare

estare non possit, nisi qui vi-revocat in dubium promis-Nissiones Dei qui est ipsa ve-or-ritas.

m- Denique Dei cognitio, ex ipso Deo teste, tanti faci-er, enda est, vt cum de cæteris na rebus gloriari sit summa fi- vanitas & prima stultitia, ris hac vna de re Deus velit us hominem gloriari, piâ qua-lus dam superbiâ. Sic enim loquitur Ieremiæ nono: Ne co- glorietur Sapiens in sapi-ni- entia sua, nec vir potens in um suo robore, nec dives in o-co pibus. Sed qui gloriatur, m glorietur in eo quòd me e- cognoscit, me (inquam) t, qui exerceo justitiam & ju-di- dicium in terra.

re

Cùm autem cognitionis Dei, in omnem partem vitæ, fructus sint plurimi & maximi, tum hic est longè præcipuus, quòd pravas cupiditates, & vitia omne genus, non alio validiori fræno cohibeas quam cognitione Dei. Nam qui Deum cognovit scit eum esse καρδιογνώστης, qui formatur arcana cordium, cujus oculos non possis avertere pellucenti nebulâ hypocriseos & mendacij: Cui reddendæ sunt ἐνθύμια vel de verbo otioso. Quapropter sacra Scriptura in probitatis filiorum Heli, hanc causam assignat: Erant (inquit) perditi nebulones, filij

1. Sam. 2.

Belial,

Belial, non-cognoſcentes Deum. Et Oſiæ 4. Quia non eſt notitia Dei in terra, perjurium, mendacium, furtum, & adulterium eruperunt, & ſanguines ſanguinem tetigerunt. Contrà ex cognitione Dei naſcuntur omnia exempla virtutum, teſte Eſaiâ cap. 11. Non nocebunt, nec occidentpin vniverſo meo monte ſancto, quia terra erit repleta ſcientiâ Domini. Enimverò vir pius qui jugiter cogitat ſe à Deo aſpici, ſic vivet domi vt in publico, ſic in publico vt in templo, ſic in templo vt ſub oculis Dei, Iudicis, Magiſtri, Patris. Nec aliam ad vitia latiorem feneſtram

Satan aperit, quàm cùm perſuaſit homini, Deũ non intendere oculos in hæc noſtra, & in actiones noſtras non inquirere. Tunc enim cõſcientias altum veternum obruit, & homines, amoto Iudicis metu, ruptis repagulis, nihil non audent, & ruunt in omne ſcelus, vtcunq; tantiſper legum civilium, aut infamiæ metu cohibeantur.

Nec parùm confert Dei cognitio ad abigẽdas curas tenaces, & ſedandam anxietatem, & ad imperandum μεμψιμοίρως ſilentium. Nam qui Deum cognoſcit, ſcit omnia ab eo fieri juſtè & providè. De cujus providen-

Conquerẽtibus de ſua ſorte.

dentia conqueri injuſtum eſt, eique ſe opponere non modò inutile, ſed & temerarium ac periculoſum. Et gnarus Deum efficere vt ipſa mala cedant in bonum amantibus eum, in ejus cura & amore conquieſcit.

Eadem Dei cognitio plurimum confert ad vſum honeſtum & temperatum rerum terrenarũ, ne ingratâ oblivione ſepeliamus eius beneficia, nec Dei donis ad luxum & libidinem abutamur: nec ſimus beſtijs ſimiles quæ bibẽtes de rivo, non cogitant de fonte vnde aqua iſta promanat. Nam qui cognovit Deũ, ſcit eſſe authorem bonorum omni-

um, eiq; grates hoc nomine debitas ſolvit: & ſedulò cavet ne quæ dedit Deus ad vſum & materiam actionis gratiarum, abuſu & ingratitudine corrumpantur.

Quid quòd ſine cognitione Dei, ne quidē poſſumus ipſi nos cognoſcere? Tunc enim demùm detumeſcit humana ſuperbia, & concidunt criſtæ, quando homo Deum aſpicit. Nam quamdiu homo ipſe ſe reſpicit, & ſe cum rebus ſe inferioribus comparat, ſibi videtur eſſe aliquis, & ſibi ipſe plaudit, & blanditur inani opinione ſapiéntiæ aut roboris. At quando ſe ſiſtit coram Dei tribunali, illicò tangitur con-

conscientiâ tenuitatis suæ, suisq; ipsius oculis obversantur sordes suæ naturales, & insita pravitas. Tantaq; luce circunfunditur vt cogatur fateri rationis suæ lucem meras esse tenebras, & se suâ vi non posse stare nisi manu Dei sustenteturi. Eodem planè modo quo qui aspiciunt quæ sunt ante pedes sibi videntur probè oculati, at ijdem cum Solem intuentur, ita caligant oculis, vt cogantur agnoscere suam illam perspicaciam meram esse hebetudinem, cùm ad cœlestia se convertit.

Tanta cùm sit divinæ cognitionis præstantia, cũ-

que eius fructus tam latè pateat, & in omnem vitæ partem extendatur, lubet hic dolere vicem humani ingenii, quod in minimis solers & sedulum, circa solam Dei cognitionem quæ est caput veræ sapientiæ languet supinâ socordiâ. Nam quotusquisq; est qui insuper habitis his studijs non ea consectetur quæ faciunt ad farinam, aut ad civilis dignitatis incrementum? Quàm multi student curandis corporibus aliorum, ipsi intercutibus vitijs ægri? Quàm multi sedent judices ad dirimendas alienas lites, qui ipsi discordant à Deo, nec cogitant se à Deo

Deo judicatum iri. Quàm multi callent rationem numerorum & linearum, quorũ vita irregularis eſt, quia expers cognitionis Dei? Tum ita ſunt comparatæ res humanæ, vt pluris fiant quæ faciunt ad delicias quã quæ ad vſum & neceſſitatẽ. Sic honeſtiores ſunt piſtores dulciarii agricolis, & phrygiones ac polymitarii ſartoribus. Et vulgò pluris fiunt ſtudia quæ lucro inſerviunt, quàm quæ mentibus inſtillant elementa veræ ſapientiæ. His vſu venit quod Ariſtoteles dicit de procis Penelopes qui cùm non poſſent potiri herâ, cum ancillis eius miſcebantur. *Ethic. 1.*

tur. Nam cæteræ artes ancillæ sunt divinæ sapientiæ: nec locum obtinent in honestarũ disciplinarum choro, nisi se profiteantur pietatis esse pediſſequas. Hæ nimirum sunt illæ ancillæ, quas huc illuc mittit divina sapientia, vt habetur Proverbiorum nono.

Prodibit fortasse sciolus aliquis, qui vt Theologiam infra alias scientias deprimat, dicet eam alijs sciẽtijs & artibus subordinari, vtpote quæ multa ab eis mutuatur: ab Oratoria ornatum, à Logica acumen, à Metaphysica cognitionem summorum Principiorum: ab Ethica naturã virtutum

&

& adjumenta, & Theologiæ ſtudioſum cùm à Theologia acceperit amentatas haſtas, eas Philoſophiæ lacertis vibrare validiùs & certiùs. Deniq; Theologiã fore inermem & ſceleti inſtar exuccam, ſi aliarum artium ope deſtituatur.

Sed qui hæc jactant non diſcernunt Theologiam à Theologo id eſt, ipſum hominem ab ipſa ſcientia. Veluti cùm medicus profitetur artem ob lucrum, hic finis non eſt artis, ſed hominis. Theologus quidem vndiq; conquirit, & corradit diſcendi adjumenta, & loquendi ornamenta. At ipſa Theologia non inde fit auctior

ctior aut melior: quippe quæ per se stat nec opus habet alieno subsidio. Nec Theologorum Coryphæi, Prophetæ & Apostoli emẽdicaverunt hæc ornamenta: quorum simplicitas omni Suadâ est potentior, & majestas omni acumine efficacior. Non secùs ac matrona pudica, eo ipso ornatior, quia est inornata, ascititia ornamenta, & pigmentorũ fucum deformibus aut impudicis relinquit. Non si purpura vendit causidicum, & patronus causarum splendidè amictus pluris operâ suam vendit, idcircò jus civile subordinatur sartoriæ. Aliqua scientia alteri sub-

ſubordinatur, quando ab eâ mutuatur ſua principia, & quando quæ ſunt concluſiones in Architectonica, ſeu ſuperiori ſcientia, in inferiori ſcientia ſunt principia: veluti Optica ſubordinatur Geometriæ, & Muſica Arithmeticæ. Aut quando alicujus artis finis, fini alterius artis ſubordinatus eſt. Sic ars cudendi fræna ſubordinatur arti equeſtri; & hæc, diſciplinæ militari: Nihil ejuſmodi invenies in Theologia.

Quòd ſi Theologus ex Philoſophorũ ſcriptis ſententias aliquas graviores excerpit, non id facit ob inopiam, ſed ad ἐντροπὴν, & ad

ad pudorem afferendum Christianis qui sanctã professionem dehonestant vitâ; vt qui Deum audire nolunt, audiant saltem homines sola rationis luce præditos, & his testibus & accusatoribus pudore suffundantur.

Sed neq; damus Theologum ista mutuò & precariò sumere à Philosophis, cùm potius hæc eis eripiat, vt injustis possessoribus. Nam quæcunq; sunt pietatis toto orbe scintillæ debent inferri Dei altari, & quæcunq; sunt vbivis veræ virtutis documenta ad Dei templũ pertinent: non secùs ac vasa aurea & argentea specie mutui

mutui Ægyptijs ablata, posteà in structuram tabernaculi conversa sunt.

Huc igitur contendamus velis & remis, & ad adipiscendam Dei cognitionem nostra desudet industria. Nam si, qui in Scholis Philologi perhibentur, quandocunque voculas aliquas rancidas, & situ vetustatis obsitas eruunt ex ruderibus antiquitatis, aut exponunt consuetudines exoletas circa cibos aut vestes, magno applausu audiuntur: quibus auribus, & quanta cum attentione audiendi sunt, qui res ipso cœlo antiquiores, & sapientiam Antiqui dierum explicant; haustam non ex

ex Philologorum lacunis, ſed ex divinorum oraculorum penu? Si Iuriſconſultus auditur agens de ſtillicidijs, aut ſervitutibus, aut teſtamentis, quid Theologus diſſerens non de ſtillicidijs, ſed de fonte ipſo vitæ? non de ſervitutibus ædium, ſed de libertate ſpiritus? non de teſtamentis hominum morientium, ſed de Teſtamento Dei vivi?

Hoc ergò agite quotquot eſtis boni, & vt ad Dei veri veram cognitionem perveniatis, date operam ne vel vitioſi affectus animos veſtros ad prava applicent, vel intentionem veſtram frangat animi remiſſio. Nam ſi

Ethnici

Ethnici initiandos sacris diu distinebant in limine, & post longa epoptarum suspiria vix tandem admittebant in Cereris adyta, nec nisi multis purgationibus præparatos: qualē esse decet quem Deus vult admittere in adyta sacrosanctæ disciplinæ? Quod si Aristoteles primo Ethicorum, vult auditorē scientiæ civilis nec esse νεαζον τῇ ἡλικίᾳ neq; νεαζον τῷ ἤθει, multò magis oportet deferbuerit juvenilis ardor in eo qui se addicit scientiæ cui seruire debet civilis scientia. Cap. 3. Iuvenē de ætate vel moribus.

Veruntamen ne dum invigilamus huic studio, ipsa sedulitate Deum offendamus,

mus, cavendum est. Quod fieret si non contenti ijs quæ faciunt ad salutē, elaboraremus in supervacuis, & improba curiositate ea rimaremur quæ superant captum nostrum, & limites sobrietatis à Deo positos excedunt. Nam vt olim circa montem super quo Lex promulgabatur, positi erant termini, quos capitale erat transilire: ita & doctrinæ Evangelij circumpositi sunt certi limites quos nefas transcendere. Ignoratio religiosa præstat curiosa scientiâ. Atq; vt ignis illustrat remotos, calefacit propiores & distantes mediocri intervallo, at torret nimis pro-

propinquos, eosq; qui tactu eum explorant. Sic Deus omnes homines quantumvis à salute remotos aliqua luce illustrat, at propius admissos calefacit suo amore, & afflat spiritu. At se temeraria curiositate ingerentes, & penitus ingredi ausos, perdit & vertigine percutit. Qui scrutatur majestatem absumetur à gloria. Ab Adamo incœpit hæc labes affectante eam cognitionem boni & mali quæ soli Deo competit. Quapropter vt in esu agni Paschalis Israëlitæ carnibus vescebantur, abstinebãt autem ossibus: Sic in doctrina de Deo, ea sunt consectanda

sectanda quæ faciunt ad nutritionem animæ, at abstinendum ijs quæ duritie genuinum frangunt, & ad quæ vis humani ingenij retunditur. Tunc demum in Dei cognitione tenebimus mediocritatem inter affectatam negligentiam, & temerariam curiositatem, quando omnem nostram cognitionem, & commentationem ad pietatem & mores, Deique amorem referemus.

TRINITY COLLEGE LIBRARY CAMBRIDGE

FINIS.